

Karmen Medica, Goran Lukič in Milan Bufon (ur.), Migranti v Sloveniji – med integracijo in alienacijo, Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerzitetna založba Annales, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Koper, 2010, 270 str.

Knjiga *Migranti v Sloveniji – med integracijo in alienacijo*, ki sta jo izdala Univerza na Primorskem in Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, je na eni strani zbir izredno aktualnih prispevkov o migrantih v Sloveniji, njihovih izkušnjah, življenju in vsakdanjih problemih, na drugi strani pa analitičnih člankov o širših družbenih pojavih, ki determinirajo migracije ali pa so njihova posledica. Avtorji dvanajstih prispevkov so kot strokovnjaki/nje različnih disciplin, praktiki nevladnega sektorja ali pa kot razmišljujoči posamezniki v fazi lastnega izobraževalnega preiskovanja vsak s svojega specifičnega zornega kota pogledali na koncepte, pojave in subjekte v migracijskem procesu. Vsi so v ospredje postavili človeka, delavca migranta, ki se v iskanju boljše prihodnosti neizogibno ujame v pasti ekonomije, politike in družbenega okolja v sodobnem svetu. Naj že na začetku opozorim, da naslov knjige nekoliko zavaja, saj avtorji pod imenom migranti obravnavajo predvsem delavce migrante, tako imenovane prisilne migrante, nedokumentirane priseljence, begunce in nenazadnje potomce ekonomskih migrantov. Široko zastavljeni naslov tako zajema le del, čeprav velik del populacije, ki ji danes rečemo migranti. Taka obravnava žal utrjuje stereotipno podobo migrantov v javnem in tudi strokovnem diskurzu, v katerem so migranti enačeni z delavci, s prisilnimi migranti, z marginaliziranimi, nedokumentiranimi, brezpravnimi, nesvobodnimi subjekti.

Glede na kompleksnost osnovne tematike, to je migracij, se zdi razdelitev knjige na tri različne, a med seboj povezane vsebinske sklope, zelo smiselna. Avtorji so z različnih vidikov in vrsto pristopov razmišljali, opisovali, analizirali, secirali in ponovno konstruirali ta tako moderen in hkrati vseprisoten ter problematičen koncept. Kot napovesta avtorja predgovora, jih je zanimalo »realno stanje pri nas, poskusili smo pridobiti mnenja predstavnikov vlade, izkušnje nevladnih organizacij, nova znanstvena spoznanja in empirične vpogleda na zastavljeno problematiko« (8). Prvi sklop tako migracijam daje analitični, znanstveni okvir, v drugem sklopu se avtorji lotevajo konkretnih, perečih problemov migrantov, kot so odraz gospodarske krize na migrante, integracijske dileme ali življenjske razmere delavcev migrantov, tretji sklop pa povezuje migracije in globalizacijo s tistim, kar se migrantom pogosto odreka, tepta ali preprosto ignorira, to je s človekovimi pravicami. Poglejmo podrobneje.

V prvem delu knjige so zbrani prispevki, ki so analiza stanja oziroma tako imenovani teoretsko-analitični okvir migracij. Mojca Pajnik v prvem prispevku obravnava koncept državljanstva in z njim tematizira pomembno razmejevanje med političnim in socialnim državljanstvom v povezavi s trgov delu in z migracijami. Avtorica problematizira socialno (ne)državljanstvo kot strategijo krožnega pogojevanja življenj migrantov na primeru Slovenije, pri čemer v razpravo poleg analize politike trga dela in migracijske politike vpleta tudi pripovedi migrantov, to je ljudi, ki posledice politike »brez enega ne dobiš drugega« občutijo na svoji koži. S takšno politiko, trdi avtorica, se vzpostavlja brezdržavljanost migrantov, ki se ne konča niti s pridobitvijo pravnega statusa državljanstva, in zato v sklepnem delu poziva k redefiniciji samega pojma.

Prispevek Karmen Medice se v problematiziranju politike migracij, ki utemeljuje »krožnost« kot vodilni koncept regulacije migracij in s tem dehumanizacijo migrantov navezuje na predhodnjega. Avtorica kritično presoja krožne migracije in trdi, da povzročajo tudi krožnost integracije, se pravi »začasnost, nestalnost, nestanovitnost, nestabilnost in ne nazadnje neuporabnost« (38), ali kratko neintegracijo. S statističnimi podatki podkrepljen osrednji del prispevka o delovnih migrantih v Sloveniji nas popelje v avtoričino razmišljanje o teoretičnih in praktičnih vidikih integracije. Spoznanje, da je treba v Sloveniji na področju integracije še veliko storiti, je podkrepljeno s primeri dobrih praks ali »pozitivnih indikacij in smernic za uspešno integracijo« (50). Izbrani primeri izhajajo predvsem iz držav Evropske unije, slovenskih je le za vzorec. Kljub maloštevilnosti pa dobre prakse, ki prihajajo predvsem iz ne-

vladnega sektorja, vsaj nekoliko izboljšujejo precej črni scenarij prihodnje migracijske in integracijske politike tako na ravni Evropske unije kot tudi v Sloveniji.

Zdravje migrantov je tema, ki je v podobnih tematizacijah migracij ne zasledimo prav pogosto. Prispevek Uršule Lipovec Čebren je zato še toliko bolj pomemben in hkrati izjemno aktualen predvsem v povezavi z odmevno stavko delavcev – podizvajalcev Luke Koper poleti 2011, ko so mediji in raziskovalci Zavoda za zdravstveno varstvo Koper opozarjali zlasti na fizično izčrpanost in slabo zdravstveno stanje stavekajočih delavcev, večinoma migrantov. Avtorica v prispevku analizira nekatere vidike zdravja migrantov in opozarja na nezadostno zagotavljanje njihovih zdravstvenih pravic, opozarja pa tudi na pomanjkanje podatkov in s tem na neraziskanost omenjenega področja v Evropi. Vse to so plodna tla za nastanek vsakovrstnih predstav in konstruktov o zdravstvenem stanju migrantov. Nekatere evropske države so se tudi odločile za politiko striktnega nadzora oziroma kriminalizacije migrantov, predvsem nedokumentiranih, ki jih, kot zapiše avtorica, oblastem prijavljajo kar sami zdravniki. V drugem delu prispevka pa o izkušnjah z zdravstvenim sistemom v Sloveniji o svojih izkušnjah spregovorijo štirje migranti sami.

O zaposlovanju tujcev in priseljevanju v Slovenijo z ekonomskega in s pravnega vidika piše Janez Malačič. V prispevku so skozi oči demografa predstavljeni že večkrat predelani podatki in obdelani vidiki priseljevanja in zaposlovanja. Tudi položaj migrantskih otrok v sistemu vzgoje in izobraževanja v Sloveniji ni neznana tema, vendar je zaradi svoje problematičnosti in posledic za vso družbo vredna vsakokratne poglobljene obravnave. Lotili sta se je Mojca Medvešek in Romana Bešter. Izhajajoč iz lastnih raziskav integracije priseljencev v Slovenijo in statističnih podatkov iz drugih virov problematizirata vključevanje otrok priseljencev v sistem izobraževanja, medkulturno vzgojo, etnično diskriminacijo v šoli, izpostavljata pa tudi probleme migrantov pri učenju slovenskega jezika in njihove možnosti za učenje maternega jezika.

Naslednji sklop knjige pod naslovom Vloga deležnikov: Migracijski »top-down« in »bottom up« združuje tri prispevke, ki temeljijo izključno na realnih življenjskih razmerah migrantov po svetu ali ožje, v Sloveniji. Goran Lukič obravnava položaj delavcev migrantov v luči gospodarske krize, ki pa ni samo ekonomska, temveč je vedno tudi socialna kriza. Po podatkih ILO (Mednarodne organizacije dela) je avtor povzel tako imenovani Začaran krizni krog delavcev migrantov in ga uporabil kot izhodišče za razpravo o socialni integraciji, izolaciji, družbenih konstruktih, strahovladi kapitala in razmerjih moči. Nazorni primeri, ki jih ob tem navaja, so zgodbe brezposelnih poljskih delavcev v Veliki Britaniji, podatki o zniževanju sredstev za integracijo migrantov v Španiji, ukrepi in smrtonosne posledice »zaščite« meje med Mehiko in ZDA, številni smrtni primeri med migranti na poti v Evropo, zapiranje zavrženih migrantov in razmere v zaporih v Severni Afriki. Avtor obravnava spremenjena razmerja na trgu dela kot posledico gospodarske krize in navaja, da običajna, slabo plačana delovna mesta migrantov zdaj zavzemajo nepriseljeni, »domači« prebivalci. V zaključku opisuje posledice proste trgovine kot podpornega mehanizma globalizacije, ki na enem koncu sveta rešuje, na drugem pa jemlje človeška življenja.

Admir Baltić v prispevku o integraciji bošnjaške skupnosti Slovenije najprej v uvodu opiše zgodovino priseljevanja prebivalcev Bosne in Hercegovine v Slovenijo, da lahko v nadaljevanju gradi zgodbo o integraciji (na pravnem, socialnem, ekonomskem in kulturnem področju). Sklop končuje kratek, a nazoren opis življenjskih razmer v samskih domovih, kjer so nastanjeni gradbeni delavci migranti. Fotodokumentirani zgodbi dveh prebivališč nam izpričujeta bedočasnosti migracij, brezbržnost delodajalcev in lastnikov bivališč ter alarmantno odsotnost kakršnihkoli pravilnikov in normativov, ki bi določali življenjske standarde v njih in (vsaj) omejevali izkoriščanje delavcev oziroma kršenje njihovih pravic tudi med njihovim težko zasluženim počitkom.

Tretji, zadnji sklop v knjigi *Migranti v Sloveniji – med integracijo in alienacijo* se povsem osredotoča na človekove pravice, globalizacijo in migracije. Izhodišče prispevka Barbare Gornik je vprašanje, ali so človekove pravice zgolj utopija sodobnega sveta? Po krajši uvodni analizi pristopov k razumevanju in raziskovanju človekovih pravic v antropologiji nas avtorica popelje v samo osrčje koncipiranja, razdeljevanja in politizacije človekovih pravic. Navidezni ekskurz o človekovih pravicah in neoliberalnem diskur-

zu je res samo navidezen, saj je rdeča nit razprave speljana od korporativne države (ki je sicer avtorica ne omenja) k nacionalizmu in nacionalni državi ter spoštovanju ali bolje h kršenju človekovih pravic v njenem okviru. Avtorica na koncu opozarja še na nezanimanje za zaščito pravic migrantov predvsem v državah priseljevanja, kot so države EU, ZDA, Avstralija in Kanada, ki obenem niso podpisnice Konvencije o zaščiti pravic delovnih migrantov. Zato je toliko bolj zanimivo branje naslednjega prispevka, ki obravnava možnost dela in zaposlovanja prisilnih migrantov v Sloveniji. Franci Zlatar v njem obravnava pravico do dela in zaposlovanja, ki izhaja iz korpusa temeljnih človekovih pravic v kontekstu slovenske zakonodaje ter z vidika prosilcev za mednarodno zaščito in oseb s statusom mednarodne zaščite. Glede na odnos držav priseljevanja do pravic migrantov ter prevladujoč neoliberalni diskurz, o čemer piše Barbara Gornik, se zdi avtorjevo razmišljanje o demografskih deficitih, potrebah po delovni sili in nujnosti sprememb migracijske in integracijske politike v Evropski uniji in v Sloveniji, da bi obdržali oziroma privabili več migrantov, nekoliko problematično. Razviti svet s svojo poveljevano neoliberalno politiko grobo izkorišča migrante iz držav v razvoju; pri tem se diskurz pozivanja k odprti migracijski politiki zaradi rastočega negativnega demografskega trenda teh istih razvitih držav kaže kot skrajno sporen: rabimo ceneno delovno silo, da bomo še naprej lahko razvita, to je neoliberalna, izkoriščevalska, kapitalistična družba, hkrati pa nas niti najmanj ne zanima, kdo nam to omogoča in za kakšno ceno. Podobni evropocentrični pogledi, ki so nekoč omogočali nastanek kolonij, danes omogočajo kolonializem kar na domačih tleh.

Ostaneta nam še zadnja dva prispevka, v katerih sta se avtorja osredotočila na migracijsko politiko v Sloveniji. Franci Jazbec obravnava vlogo javne uprave in civilne družbe skozi optiko migracijske in integracijske politike ter razmišlja o razmerjih moči, politiki kot boju za oblast, upravni kulturi in vlogi javne uprave in civilne družbe na področju migracij. Marijanca Ajša Vižintin pa se je osredotočila na potomece priseljencev in njihovo integracijo v izobraževalnem sistemu. V prispevku analizira pomembnejše evropske dokumente o izobraževanju, slovensko zakonodajo, ki ureja področje vključevanja učencev migrantov v šolski sistem, članek pa konča z opisom večletnih osebnih izkušenj učiteljice, ki je v osnovni šoli na Primorskem poučevala manjše število priseljenih otrok.

Na koncu knjige so objavljeni utrinki z razstave fotografij Življenjski pogoji delavcev migrantov v Sloveniji.

Občutki po branju te pronicljive knjige s temeljitim kritičnim težiščem so prej neugodni kot zadovoljujoči; a niti najmanj zaradi knjige same. Bralec se namreč neizogibno vpraša, ali je to takoimenovano realno stanje današnjih migracijskih procesov, v katerih so ljudje le številke in so zaradi pripisanih statusov, kot je migrant, izvrženi na margino sodobne družbe? Realnost ima sicer več obrazov in interpretacij, vendar je prispevke v pričujoči knjigi treba brati kot resno, konsistentno, pronicljivo in utemeljeno kritiko aktualnega dogajanja na eni strani in kot podporo ali potrditev majhnih korakov, ki jih slovenska sodobna družba dela v smeri sprejemanja migracij kot običajnega in nujnega procesa, na drugi. Glasovi migrantov, ki jih slišijo avtorji večine prispevkov in jih omogočajo slišati tudi bralcu, v pričujoči knjigi niso samo subjektivne realnosti kršenja pravic migrantov, prav tako pa tudi niso samo veristična podkrepitev teoretskih tematizacij, temveč predvsem izhodišča za kritični razmislek, poziv k prepotrebni spremembam in nenazadnje klic k ponovni presoji človečnosti sodobnega sveta. Knjiga je tako koristna in nujno branje za vse, ki se ukvarjajo z migracijskimi študijami ali pa se želijo le seznaniti s sodobnim dogajanjem na tem področju v Sloveniji in tudi širše v Evropi.

Kristina Toplak